

ӨОЖ 711.15
FTAXP 17.07.31
DOI 10.37238/1680-0761.2022.86(2).96

Жаманбаева А.С.*

М.Х. Дулати атындағы Тараз өңірлік университеті, Тараз, Қазақстан

***Корреспондент-авторы: a-zhamanbaeva@mail.ru**

E-mail: a-zhamanbaeva@mail.ru

ІЛИЯС ЕСЕНБЕРЛИННИҢ "МАХАББАТ МЕЙРАМЫ" РОМАНЫНДАҒЫ КӨРКЕМДЕГІШ ҚҰРАЛДАР

Аңдатпа. Мақала әдебиет теориясындағы көркемдегіш құралдарды анықтап, ажыратуға арналған. Әдебиеттің тек пен түрлері талқыланып, көркем шығармадағы көркемдегіш құралдар анықталып, сараланған. Авторлар мен әдебиеттанушылардың ғылыми еңбектерін оқып, талдап отырып, Ілияс Есенберлиннің «Махаббат мейрамы» романындағы көркемдік аспектілерге тоқталып, мысалмен келтірген. Автордың еңбегінде көркемдегіш құралдар молынан ұшырасқан. Романда тілдік ерекшеліктер, шығарма желісі баяндалады. Көркемдегіш құралдарға жеке-жеке дәлелмен тоқталады. Әдебиеттегі тілдің көркемдегіш тәсілдерін тез, мысалмен оңай меңгеруге мүмкіндік береді. Романның өзгелердікіне ұқсамайтын соны сезімді байқамау мүмкін емес. Автордың махаббатты ең қымбат қазына санағанына осы бір шығармасы арқылы көз жеткіземіз. Бұл сөзімізге «Махаббат мейрамы» романы жарқын дәлел бола алады. Мақала әдебиетті зерттеушілер, филолог мамандар мен журналистерге арналған.

Кілт сөздер: роман; махаббат; сезім; теңеу; эпитет; фразеологиялық тіркестер; некроним; мезотопонимдер; ономастика; аспект.

Kіріспе

Жазушы Ілияс Есенберлиннің махаббат тақырыбындағы шығармаларының бірі - "махаббат мейрамы" романы. Бұл роман екі жастың кір жұқпаған, қылаусыз таза сүйіспеншілікпен үндескен махаббат сезімін сипаттайды. Жұлдыздың сезімге адал болуы, Еркебұланның ғашығына деген сенімділігі – кез-келген адамның бойынан табыла бермейтін ерекше қасиеттер. Олардың сүйіспеншіліктері сезімнің құны төмендеп кеткен бүгінгі заманның барша қыз-жігіттеріне үлгі етуге тұрарлықтай. 11 тараудан тұратын 104 бетте махаббаттың ғаламат сезім екендігін дәріптейді.

Ол сүйіспеншілікке деген адалдықты бейнелейді. Арманға қадам жасау қуаныш пен қайғымен, шынайы және орны толмас сезімдермен бірге жүреді. Махаббат шексіз. Бұл сезім Отанға, ата-анаға, қалаға, білімге, жүрекке. Бұл таусылмайтын тақырып. Ұл өсіп, адам болған кезде жақсылық келеді, ал жақсылық ресурстық орталыққа айналады.

Зерттеу материалдары мен әдістері

Жалған дүниенің тіршілігін, пенделер арасындағы байланысты және күрделі композициялық құрылымды қамтиды. Әр түрлі оқиғалар жүйелері және әңгіме мен повесттен бөлек сюжеттік желілер мен бірқатар кейіпкерлер кеңінен қарастырылған. Әңгіме мен повестке қарағанда түрлі оқиғалар жүйесі, сюжеттік желі, кейіпкерлер қатары кеңірек қамтылған. Кір шалмас мөлдір махаббатқа деген адалдық суреттелген. Еркебұлан өз арманына қадам жасау жолында көрген қуанышы мен мұңы, риясыз сезімі сөз болады. Ол өскелең ұрпаққа махаббат - бұл ұлы сезім екенін жеткізуге тырысады. Махаббат – шексіз. Ол

Отанға, ата-анаға, қалаға, білімге, жүрек сыңарына деген сезім. Ол таусылмайтын тақырып. Сезімге бөленіп өскен адам баласы құлпырып, мейірімділік шуағына шомып, жақсылық жаршысына айналады.

Шығарма ата анасын сары уайымға салған, асырап алған ұлдары Еркебұланның әбіржіп ішімдікке салынып кетуімен басталады. Жалғыз ұлдарын өз туғанынан кем көрмесе, артық қараған ата-ана үмітін үзбеуімен, жалғыз тұяқтарының аяққа тұрып кетуімен жалғасын табады.

Қырмызыға деген Қаражанның махаббаты мен өшпенділігі шығарма желісін дамытып, ұрланған қос сәбидің тағдырын туындыны шиеленістіріп жібереді. Қаражанның аяушылықты білмейтін мейірімсіз, рақымсыз мінезі шарықтау шегіне жеткізеді. Тағдырлас қос ғашықтың махаббатын, Еркебұлан мен Жұлдыздың мөлдір таза сезімін, Қаражанның өз қателігін түсінгенінен аяқталатын романның махаббат мейрамы қашан да салтанат құрып, үстемдік ететінін көруге болады.

Зерттеу нәтижелері

Романда образдар жүйесі молынан қамтылған. Бас кейіпкерлерден Асығат, Еркебұлан, Қырмызы, Қаражан, Жұлдыз эпикалық образдар болса, Мұқаш – романтикалық образға жатады. Базаргүл, Назым, Серәлі, Қайназар, Әбілқасым – реалистік образға келеді.

Эпикалық образ – кескін-кейпі, мінез-құлқы, іс-әрекетімен тұтас көрінген әрі толық жинақталған, әрі әбден дараланған тип.

Лирикалық образ – сыршыл өлең-жырлардағы ақынның өз бейнесі; оның ішкі бітімі; ақынның мың иірім көңіл күйінен – нәзік сыры мен сылқым сезімінен өріліп жасалған өзгеше кейіпкер. Мұнда, эпикалық образдағыдай, ұзақ, кең, мол суреттеліп, жан-жақты ашылған адамның сыртқы кескін-кейпі де, қымқуыт шиеленісіп жатқан тағдыры немесе іс-әрекеті мен қимыл-қарекеті де тұтасып көріне бермеуі мүмкін [1, б. 33].

Драмалық образ – эпикалық не лирикалық образдар секілді қағаз бетінде емес, тура өмірдің өз аясында – сахнада көзбе-көз, қолма-қол жасалатын көркем бейне.

Реалистік образ – әдебиеттегі адам бейнесінің ең сымбатты, шынайы түрі. Мұның сымбаттылығы да, шынайылығы да шыншылдығында; бұл – кәдімгі өмірде болған, бар және бола беретін, бірақ қайталанбайтын, әрқашан бұрын-соңды белгісіз тың қырынан көрініп, ылғи жаңарып отыратын тип [2].

Қазақ әдебиетінде алғашқы болып тарихи тақырыпқа қалам тербеуімен және артында ең көп роман жазып қалдыруымен ерекшеленген Ілияс Есенберлин – қалың оқырманның ыстық ықыласына бөленген қарымды қаламгер. «Махаббат деген – қасиетті күш. Дүниеде махаббат болмаса, адам баласы қуаныш пен қайғының, бақыт пен бақытсыздықтың не екенін білмей өтер еді», [3, б. 54] - деп қаламгердің өзі айтқандай, оның махаббатты ең қымбат қазына санауынан автордың позициясы анық байқалады.

Шығармада көркемдік құралдар да молынан кездеседі. «Қозы Көрпеш - Баян сұлудың ғашықтығындай», «барқыттай», «көрдей соқыр», «қылау түскен дудардай», «су сепкендей», «адам шошырлықтай», «мандайынан ұрып жібергендей», «қозыдай монтиған», «кескен томардай», «қара тасты қақ жарардай қарулы жігіт», «жігіт біткен қызығып тамсанарлықтай сұлу қыз», «іш қазандай қайнағанмен, Қаражан әйелін көк ала қойдай етіп ұрды», «шүйкедей әйелден», «аққу құстай», «қызыл шүберекті көрген сүзеген бұқадай», «тостағандай үлкен көздері, қуыршақтай сүйкімді, гауһар тастай», «әжімделе түскен жүздеріндей», «інжу-маржандай», «электр тоғы ұрғандай», «жаңа піскен шиесей», «Еркебұлан басына таяқпен періп қалғандай» деген теңеулер ұшырасады.

Қырмызы жаңбыр жуған жас гүлдей қандай әдемі және нәзік болса, Қаражан кескен томардай шомбал денелі, сондай дөрекі мінез, рабансыз еді. Бұл сөйлемдегі «жас гүлдей» деген сөз әдемі, жап-жас деген мағынада. Ал «кескен томардай» үлкен, нән, алып деген мағынада жұмсалып тұр.

«Қалың ағаш», «албырт жас», «тымырсық тұман», «күміс көл» деген эпитеттер кездеседі. «Қатынды бастан, баланы жастан үйрет» деген мақал халқымызда кеңінен қолданылып келетінін шығармадан байқауға болады. «Адамға таудай талаптан, бармақтай бақ артық», «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілесің», «Әкеге тартып ұл, шешеге тартып қыз тумас», «Дұшпан күлдіре айтады, дос жылата айтады», «Қырсық қырына алса, қырық қырдың астынан табады» деген секілді канатты сөздердің мағыналарының астында үлкен мән жатыр.

Ілияс Есенберлин қазақ әдебиетінің тұңғыш жазушысы ретінде тарихи тақырыптарға қалам тартып, көптеген романдар қалдырған, халықтың ризашылығын алып, ықыласына бөленген қаламгер. Атақты жазушының әйгілі «Көшпенділер» трилогиясындағы жұмысы бұрын ұсынылмаған тың жазбаларға толы. Жазушының шығармашылығында ерекше орын алатын, өзге қаламгерлерден бөліп тұратын ұқсамайтын туындысы "Махаббат мейрамы" махаббат тақырыбындағы романы. Махаббат сезімін, туындыны оқып отырып басқалар сияқты байқамау мүмкін емес. «Махаббат-бұл Құдайдың күші». Бұл дүниеде махаббатсыз адам шаттық пен мұңды, бақыт пен бақытсыздық деген не екенін білмей өтеді. Жазушының өзі махаббатты өзінің махаббатын ең құнды қазынасы деп санайды. Мұның айқын дәлелі – «Махаббат мейрамы» романы.

Еркебұлан – отбасының жалғыз ұлдары. Оны өгейлік танытпай Асығат пен Қырмызы өз туғаны баласы болмаса да, өз баласынан артық алақандарына аялап өсіріп, мейірім төгіп, бақытты балалық шақ сыйлайды. Шығармада ержетіп есейген шағына дейін қуаныш пен бақытты, өмірдің ақ қарасын аңғарған, пәк махаббатқа толы сезім туралы баяндалады.

Күтпеген жерден «жүзі мөлдір судай тап-таза, қыр мұрынды, ботадай көздері, оймақтай ауызы бар сұлу» Жұлдызды жолықтырып, оны ұнатып қалған Еркебұлан сол сәттен бастап әлемдегі ең бақытты жанға айналады. Қаламгер осы тұста қос ғашықтың махаббат дастандарын «Қозы Көрпеш пен пен Баян сұлудай бұларда бір бірлеріне шын ғашық еді, жан қиярлықтай ғашық еді. Тек махаббат мейрамдары шексіз қуанышымен, бұлтсыз ашық шаттығымен артық еді»- деп суреттейді. Өкінішке орай, олардың бұл қуаныштары ұзаққа созылмайды. Құлай сүйген серісінің анасы кішкентай сәби күнінде көз жазып қалған туған анасы Қырмызы екендігін білген Жұлдыз қайғы мен мұңға шыдай алмай, ұяттан ешкімге сыр ашпастан Алматыдан кетіп қалады. Бұл оқиғадан хабар жоқ Еркебұлан үшін кеше ғана қасында жүрген ғашығының бұл ісі ауыр тиеді. Сол күннен кейін Еркебұлан ішкілікке салынып кетеді. Күннен-күнге көз алдарында балаларының бұндай халге түсуі, Асығат пен Қырмызыға қатты ауыр тиеді. Ақыры жалғыз ұлдарын психиатрлық ауруханаға жатқызудан басқа амалдары қалмайды.

Ал бұл уақытта Еркебұланның балалық шағынан бірге өскен жолдасы Қайназар Жұлдызды іздестіріп, Бийіскіден тауып, барып жолығып қайтады. Қайназар, өз қара басының қамын ойлап қалған, өзін бәрінен биік қоятын адам. Ол Жұлдызды барып көріп қайтқандығы туралы бір ауыз досына тіс жармастан, түк білмегендей жүре береді. Еркебұлан ес жия бастайды, көз алдында ата-анасына қаншалықты салмақ салғандығын түсініп, қайта өз қалпына келіп, өзінің арман мақсатын орындауға - Алматыны көркейту үшін жаңа ғимараттардың сызбаларын салуға кіріседі. Бәрі жақсы жалғасар ме еді, ойламаған жерден досы Қайназарды қорғаймын деп, ойда-жоқта өзі түрмеге түсіп қалады. Қайтадан Еркебұланның қиын күндері басталады. Сүйгенін сағынған, әлі де жүрегінде сезімі өшпеген Жұлдыз осы аралықта Қайназардан Еркебұланды асырап алғанын, өзінің туған бауыры емес екенін естиді. Бұны естігеннен соңы Жұлдыздың төбесі көкке жетердей қуанып, қуаныштан айғайлап жібереді. Араға уақыт салып Еркебұлан қамаудан шығып, өзіне қайта келіп, жаңа құрылыс нысандарының жобасын қолға ала бастайды.

Бұл уақытта Жұлдыз бір жігітпен достасып кетеді. Есімі – Әбілқасым. Бір келбеті Жұлдыздың сүйген жігіті Еркебұланға ұқсайтын. Бұл жігіттің Жұлдызда сезімі бар екенін

байқаса да, қыз Еркебұланды еш ұмытқан жоқ. Қанша жерден айып тағылса да, сотталса да, ол тірі тұрғанда менің оған деген махаббат отын сөндірмеймін...

Пиғылы арам Қайназар Еркебұланның жаңа құрылыс нысанына орынсыз шүйліккенімен қоймай, Жұлдызды жаңа жігітімен көргенідігін айтып» одан сайын еңсесін езе түседі. Қайғы артынан қуаныш дегендей, маңдай теріні төккен құрылыс жобасының нысаны халыққа ұнап, еңбегі ақталады. Дос деп жүрген жолдасының, бет пердесі ашылады. Қайназармен сол күйі араласпай кетеді. Басты жаңалық ол қос ғашықтың қауышуы. Махаббат мейрамының қайғыға толы сәттері аяқталып, қайғы мен мұңды жеңе білген, сынақты тап-таза пәк адал махаббаттарымен жеңіп шыққан қос ғашық бір-біріне қосылады.

«Міне, Жұлдыз ерінің құлпыра түскен жүзіне қарады.

- Бұл қандай күш?!-деді Жұлдыз таңдана.

Еркебұлан сәби ұстап тұрған Жұлдызға сүйсіне қарады

- Бұл саған деген, Алматыма деген махаббаттан туған шабыт!

- деді ол кенет ақырын сөйлеп.

- Бұл махаббат мейрамы!» [4, б. 82].

Бұл романда бір-бірін шынымен жақсы көретін екі ғашық өмір жолындағы түрлі кедергілерге қарамастан, махаббат үшін бәрін жеңеді. Бұл жұмысты оқи отырып, біз Махаббат шынымен ғаламат сезім екенін көреміз. Екі жастың махаббаты, атап айтқанда, Жұлдыздың адалдығы, кіршіксіз таза сезімі, Еркебұланның махаббатқа, сүйген жанына деген сенімі - олардың бұл адалдықтары екінің бірінен таба алмайтын асыл қасиеттер. Олардың махаббатқа деген ұлы сезімді адал, сеніммен сақтауы қазіргі уақытта тым арзандатып жерген біздің заманымыздың барлық қыздары мен жігіттеріне үлгі болып табылады.

Автор өз шығармашылығымен өз халқының ыстық махаббатына ие болған жазушы оқырмандар үшін де, бүгінгі ұрпақ үшін де батыр және ұлттық қайраткер деп санайды. Жазушының бақыты осы болса керек .

І.Есенберлин - Қазақстанның рухани тарихының алтын әріптермен жазылған тұлғасы.

І.Есенберлиннің «Махаббат мейрамы» еңбектері барлық кезеңдерді қамтиды және екінші дүниежүзілік соғыс кезінде зардап шеккен жұмысшылардың, суретшілер мен адамдардың бейбіт өміріне арналған. Өзінің идеологиялық қағидаттары бойынша бұл роман «шығармашылық елдегі замандастардың бейнесі» ұранына сәйкес келеді. Мұқият зерттеп оқыған оқырмандар автордың ойларын, жазушының позициясы мен ойларын көре алады.

Бірегей дауысы мен ұлтшылдық сипаты бар қазақ әдебиетінде көптеген жас таланттарды ашты, ал оның шығармалары адамдардың жүрегінде ерекше рухты оятты. І. Есенберлиннің шығармашылығы туралы көп зерттеулер жазылмаған. Бұл белгілі бір пішінге, дайын қағидаға, ережеге сәйкес келмейтін – ерекше қаламгер.

Ғылыми нәтижелерді талқылау

Романда көркемдік құралдардың барлығы дерлік қолданған. Тіпті фразеологиялық тіркестерді де кездестіруге болады. Мысалға, «Байтал түгіл бас қайғы» деген тіркес шығармада» [5, б. 111] – «басымен әлек болды» мағынасында қолданған. «Жең астынан жалғасып, Жең ұшынан жалғасты» тіркесі «астыртын көмек берді» мағынасында жұмсалған. «Көз ілескен жоқ» тіркесі – шапшаң қимыл туралы айтылады». Қас қарайып– қас қарайды мағынасында. Кірпік қақпай – ұйықтамады, көз жұмбады [6, б. 385], түйін түйген, тастан өрнек өрген – шебер, ұста, көрпеңе қарай көсіл – әліңе, шама-шарқыңа қарап әрекет қыл мағынасында қолданылған. Ал «Сағыныш деген сары уайым бір бүйірінде бұйығып сары жылан болып жатып алды» деген кейіптеу арқылы жансызды жандыға суреттейді.

«Түн көзге түртсе көрінгісіз тастай қараңғы. Жайшылықта бетке барқыттай жұмсақ тиетін түнгі ауа дәл қазір тікенек боп қадала түсетіндей, жігіт екі бетін қолымен жауып, кенет тұра қалады» деген сөйлемдегі «Көзге түртсе көргісіз» деген фразеологиялық тіркес «қараңғы» деген мағынаны білдіреді. Және осы көрдей соқыр түнде Еркебұлан ештеңені

көрер емес. Көрдей соқыр – қараңғы. Бірақ бұтаққа сүйем қарыс жетпей кілт бұрылып кетті. Қарыс – толық жазғандағы бас бармақ пен шынашақ ұштарының арасына тең ұзындық (шамамен 19 – 20 см) бірлігі. Ол тұрмыста, құрылыс жұмыстарында пайдаланылған. Мысалы, киіз үйдің уығы он екі – он алты қарыс мөлшерінде жасалады. «Еркебұлан, тек таң елең-алаң біліне бастағанда ғана, қалаға қарай беттеді». Елең-алаң – таңертеңгі мезгілде айналаның әлі жарықтанбай, сәл ғана бозғылт тартқан кезі.

Романда ономастикалық атаулар да кездеседі. «Абай көшесі», «Чайковский», «Октябрь көшелері» деген урбанонимдер бар [7, б. 335].

Астионимдерден: Алматы (Алматы - дүние жүзіндегі бау-бақшаға бөленген жасыл қалалардың бірі), Москва (Былтыр ғана Москваның архитектуралық институтын үздік бітіріп келген), Рига (Әлі күнге дейін есімде, сол Ригадағы Крише барон көшесі, тоқсан екінші үйдегі әскери қоймада болатын), Ленинград (Мәскеуге, Ленинградқа барғандарында, оған сан түрлі ойыншықтар алып келді.), Ленинград, Самарканд, Бухара, Хиуа, Навои, Шевченко, Теміртау (Сондай бүгінгі күннің құрылыс табысы саналатын Навои, Шевченко, Теміртау тәрізді жаңа қалалармен таныстырды), Ташкент (Баласы сырқаттанып, Ташкент түбіндегі бір балгер-тәуіпке алып бара жатыр екен. Жол соғып шаршаған да шығар, піссе қазаныңды тезірек түсір.), Рубцовка (Поезға мінуге қорықты. Өйтіп-бүйтіп самолетке билет алып, Рубцовкаға келіп түсті), Байскіде (Жұлдыз болған жер) [8, б. 1].

Некронимнен тек бір ғана «Ахмет Яссауи мешіті» атауы кездеседі.

Мезотопонимдер: Тянь-Шань тауы (Күнгей шығысы мен күнгейінде аспанмен тілдескен Теріскей Тянь-Шань таулары тұр)

Қорытынды

Жүргізілген зерттеу құнды қорытындылар мен пайымдаулар жасауға мүмкіндік береді. Көркем шығарма болсын, тіпті мақала болсын әр қайсысының өзіндік стилі, көркемдегіш тәсілдері болатыны даусыз.

Шығарма тілінің ерекшелігі – жеңіл. Оқырманға түсінікті тілде жеткізген. Романда көркемдегіш құралдардан теңеу, эпитет, фразеологиялық тіркестер, некроним, мезотопонимдер кездеседі. Мақал-мәтелдер мен қанатты сөздер де қолданылған. Шығарма арқылы қазақ тілінің байлығына, сұлулығына көз жеткізуге болады.

Қазақ тілі аса күрделі сан-салалы, күдіретті тіл. Қазақ халқы мақалмен, әсерлі ұйқаспен сөйлейтін халықтардың біріміз. «Махаббат мейрамы» романының тақырыбы мені көп уақыт ойландырды. Бүкіл әлемдегі махаббат атаулының барлығына махаббатпен, құрметпен қарауға баулиды. Яғни, роман ыстық ықыластан, сезімнен дүниеге келген. Қазақта «сезімсіз, сезімі өлген» деген сөздер бар. Жазушы бұл шығармасында осы заман келбетін, қоғам дамуындағы адамдардың материалдық игіліктерге құмартуы, адам бойындағы жағымсыз мінездердің тез өріс алуы, тіпті күндердің күнінде махаббат деген аяулыдерді аса қастерлеу керектігі, сол замандардағы әлеуметтік мәселе сынды үлкен ойды, сол кезеңдегі күрделі мәселені көтеріп айтып отыр, бірақ ол ойын ашық айтпайды. Роман, ең алдымен, махаббат, сезім туралы роман. Махаббат - шығарманың тұздығы. Жазушы махаббат сезімін ұғындыру үшін қалам алып жазған. Бұл романда махаббат деген ұлы сезімді психологиялық, мәдени-антропологиялық тұрғыдан келтіріп, түсіндіріп жазған. Махаббатты жеңіл-желпі сипаттамаған. Романда түрлі эпитет, теңеулер арқылы керемет сөздермен айшықтаған [9, б. 433]. Махаббаттың күдіреттілігі мен қуанышын айтып қоймай, қайғы-қасіреті мен жан азабын да жеткізе білген. Махаббат адамның деңгей-дәрежесіне, ақылына, жынысына, өзіндік мәдениетіне, еліне, қала берсе дініне қарай бөлінеді. Романдағы махаббат хикаясы – өз заманындағы керемет туындысы. Оқырманның махаббаты шығармадағы кейіпкердің махаббатынан да терең болатынына көз жеткіздім. Роман жарыққа шыққаннан кейін кейбір оқырмандар негізгі кейіпкердің іс-әрекетін ұнатпады, ал басқа бір оқырмандар оқиға шиеленіскен сайын кейіпкерді жақсы көргендерін айтып, романтик кейіпкер санайтындықтарын айтты. Мен бұл екі ойды да қолдаймын. Жазушы болу

дегеніміз- өз сезімінді өзгенің сезімі не өзгенің сезімін өзіңнің сезіміндей ғып жеткізу емес пе?!» Автор осы сөздерімен-ақ, біраз жайды ұқтырып тұр. Балалар әдебиетінің қатарына балалар үшін арнайы жазылмаған, бірақ олардың ойлауына, түсінуіне, талғамына, қиялына әсер ететін өнер туындылары жатады. Балалар әдебиеті-сөз өнерінің бір бағыты. Әдебиеттің осы түріне қатысты шығармалар қызықты және әсерлі, композицияның өткірлігімен ерекшеленеді. Тілге жеңіл, көркем, айқын және түсінікті мәнерлі болуы керек. Балалар әдебиетінің негізгі мақсаттары: жас ұрпақтың санасын ояту және интеллектісін дамыту, оларды адамгершілікке, Отанға деген сүйіспеншілікке баулу және т. б.

Балаларға арналған әдебиет - көркем шығармалар ғана емес, балалардың эстетикалық талғамын дамытатын сонымен бірге оның досы, қорғаушысы және ақылшысы болады. Негізінен мектепке дейінгі және мектеп жасындағы балаларға арналған [10, б. 368].

Х. К. Андерсеннің ертегілері, М. Твеннің, Дж. Верннің және Д. Д. Дефоның романдары, Дж. Свифт, В. Скотт балаларға жазылмаған, бірақ олардың сүйікті кітаптарына айналды. Балалар әдебиеті қазақ әдебиетінің де арналы саласы.

ӘДЕБИЕТ

- [1] Кабдолов З. Искусство слова. Алматы: Санат, 2007. — 340 с.
- [2] Майкл Райан. Теория литературы: Введение. 2017. – 304 с.
- [3] Есенберлин И. Праздник любви. - Алматы : Кочевники, 2002. - 232 с.
- [4] Бітібаева Қ. «Әдебиетті оқыту әдістемесі». 1997. – 314 б.
- [5] Бітібаева Қ. «Әдебиет пәнін оқытудың тиімді жолдары (Мұғалімге арналған көмекші құрал)» А., 1990. – 248 б.
- [6] Жұмажанова Т. «Қазақ әдебиеті әдістемесі». А., 2003. – 203б.
- [7] Қоңыратпаев Ә. «Әдебиетті оқыту методикасы». А., 1985.
- [8] Бітібаева Қ. «Қазіргі кезең әдебиетін тереңдетіп оқыту». Семей, 2007. – 275 б.
- [9] Дәулетбекова Ж. Оқушылардың танымдық қызығушылығын қалыптастыру. Алматы, 1997ж. – 256 б.
- [10] Ақшолоқов Т.Қ. Шығарманың көркем айшықтарын таныту. Алматы, 1994 ж.– 325 б.

REFERENCES

- [1] Kabdолоv Z. (2007) *Sóz óneri [Art of words]* Almaty, Sanat, 340 [In Russian].
- [2] Mai'kl Rai'an (2017) *Ádebı'tet teori'asy: kirispe [Theory of Literature: An Introduction]*, 304 [In Russian].
- [3] Esenberlin, I. (2002) *Mahabbat mei'ramy [Holiday of love]* – Almaty, *Kós'pendiler - Nomads*, 232 [In Russian].
- [4] Bitibaeva, Q. (1997) *Ádebıetti oqytý ádistemesi [Methodology of teaching literature]* 314 [In Kazakh].
- [5] Bitibaeva, Q. (1990) «*Ádebiet pánin oqytýdyń tiimdi joldary (Muǵalimge arnalǵan kómekshi qural)*» ["*Effective ways of teaching literature (an auxiliary tool for a teacher)*"] Almaty, 248 [In Kazakh].
- [6] Jumajanova, T. (2003) *Qazaq ádebieti ádistemesi [Methodology of Kazakh literature]* 203 [In Kazakh].
- [7] Qońyratpaev, Á. (1985) *Ádebıetti oqytý metodıkasy [Methodology of teaching literature]* [In Kazakh].
- [8] Bitibaeva, Q. (2007) *Qazirgi kezeń ádebietin tereńdetip oqytý [In-depth study of the literature of the modern period]* Semei, 275 [In Kazakh].
- [9] Dáýletbekova, J. (1997) *Oqýshylardyń tanymdyq qyzyǵýshylyǵyn qalyptastyry [Formation of cognitive interest of students]* Almaty, 256 [In Kazakh].
- [10] Aqsholaqov, T.Q. (1994) *Shyǵarmanyń kórkem aıshyqtaryn tanyty [Presentation of the artistic aspects of the work]* Almaty, 325 [In Kazakh].

Жаманбаева А.С.
ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ СРЕДСТВА В РОМАНЕ ИЛЬЯСА ЕСЕНБЕРЛИНА
«ПРАЗДНИК ЛЮБВИ»

Аннотация. Статья посвящена выявлению и различению художественных средств в теории литературы. В ней обсуждены род и виды литературы, выявлены и дифференцированы средства художественной выразительности в художественном произведении. Автор, читая и анализируя труды литературоведов, на примере сделал акцент на художественных аспектах романа Ильяс Есенберлина «Праздник любви». Так как в творчестве автора часто встречаются художественно-изобразительные средства, в романе систематически излагаются различные языковые особенности, четко выделяется линия произведения. Остановившись в статье на отдельных доказательствах художественных средств, автор дает возможность на примерах быстро и легко овладеть художественными приемами языка в литературе. Отличная черта этого романа - это новые, восходящие чувства. По этому произведению видно, что самым драгоценным сокровищем автор считает любовь. Роман «Махаббат мейрамы» - яркий тому пример. Статья посвящена литературоведам, специалистам-филологам и журналистам.

Ключевые слова: роман; любовь; чувства; равнение; эпитет; фразеологические словосочетания; некроним; мезотопонимы; ономастика; аспект.

Zhamanbaeva Asel
ARTISTIC MEANS IN THE NOVEL "HOLIDAY OF LOVE" BY ILYAS
YESENBERLIN

Annotation. The article is devoted to the definition and differentiation of artistic means in the theory of literature. Only the types and types of literature are discussed, and artistic means in a work of art are defined and differentiated. After reading and analyzing the scientific works of authors and literary critics, he focused on the artistic aspects of Ilyas Yesenberlin's novel "holiday of love" and gave an example. The author's work contains a lot of artistic tools. The novel describes the language features, the line of the work. "I don't know," he said. It is impossible not to notice that the novel is different from the others. Through these works, we can see that the author considered love the most precious treasure. The novel "Holiday of Love" serves as a vivid proof of this statement. The article is intended for literary researchers, philologists and journalists.

Keywords: novel; love; feeling; analogy; epithet; phraseological phrases; necronym; mesotoponyms; onomastics; aspect.